N O T E

SALA COMEDIA DIN BUCUREŞTI. UN SECOL DE EXISTENȚĂ

LUCIAN SINIGAGLIA*

Locul unde îşi are amplasamentul Sala Comedia[1] a făcut parte din domeniul marelui ban Dumitru (Dumitrache) Ghica (1718–1803), fratele voievodului Grigore al III-lea Alexandru Ghica. Această proprietate a marelui ban îi fusese adusă ca zestre de Maria Văcărescu, cea de-a doua sa soție, şi era mărginită de actualele repere: Calea Victoriei, Strada Academiei, hotelurile Ramada Majestic şi Continental. Domeniul Ghica este amintit într-un document datat 1 mai 1768[2] şi figurează atât în planul oraşului din 1770, cât şi în cele realizate circa două decenii mai târziu de ofițerii austrieci Franz Purcel şi Ferdinand Ernst. La moartea marelui ban, proprietatea a fost împărțită între Costache şi Scarlat, doi dintre fiii săi[3].

Fig. 1 – Sala Comedia (astăzi, Teatrul Odeon).

* Dr. Lucian Sinigaglia este cercetător ştiințific la Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române. Adresă e-mail: lucian.sinigaglia@insse.ro.

[1] În acest edificiu îşi are astăzi sediul Teatrul Odeon.

[2] Ms. CXCVI/241, Biblioteca Academiei Române.

[3] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al al monumentelor feudale din Bucureşti*, 1961, p. 40.

STUDII ŞI CERCET. IST. ART., **Teatru**, **Muzică**, **Cinematografie**, serie nouă, T. 5–6 (49–50), P. 161–168, BUCUREŞTI, 2011–2012

Între anii 1813 şi 1825, casele Ghica au servit drept reşedinţă domnitorilor Ioan Caragea, Alexandru Suţu şi Grigore al IV-lea Ghica[4]. Această reşedinţă, închiriată de voievodul Caragea după incediul din 1812 care distrusese Curtea Nouă, situată în Dealul Spirii, a fost descrisă de contele de Lagarde, de călătorii Ludwig von Stürmer, Robert Ker Porter şi Clausewitz, precum şi de Nicolae Filimon în romanul *Ciocoii vechi şi noi*.

Palatul Ghica de pe Podul Mogoşoaiei[5] a ars în 1825. Refăcut, a rămas în posesia familiei Ghica până în jurul anului 1860, când a fost cumpărat de Nicolae Lahovary[6].

În 1911 arhitectul Grigore Cerchez a proiectat edificiul Sălii Comedia, ridicată în partea sudică a fostului domeniu Ghica. Clădirea cuprindea sala de spectacole propriu-zisă, un restaurant şi, la subsol, un varieteu[7].

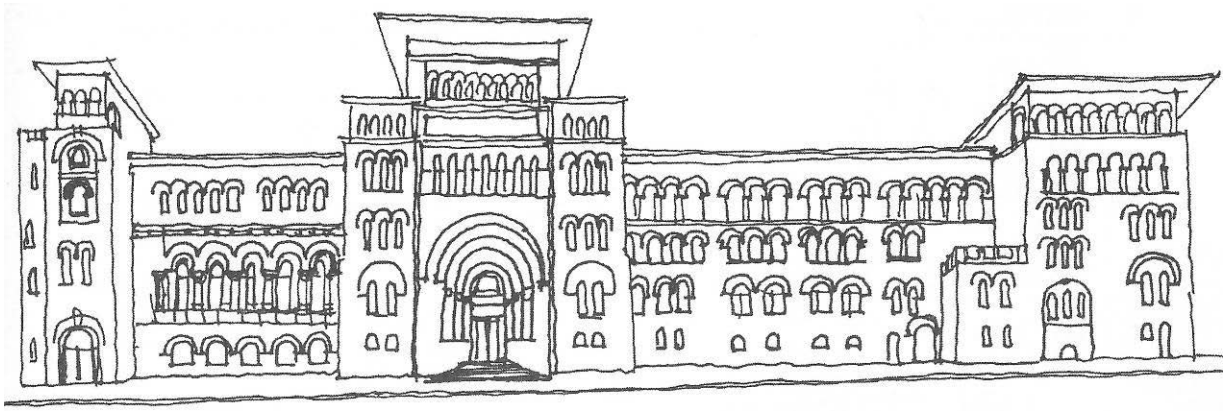

Fig. 2 – Şcoala superioară de arhitectură. Desen de arh. Vasile Ţelea.

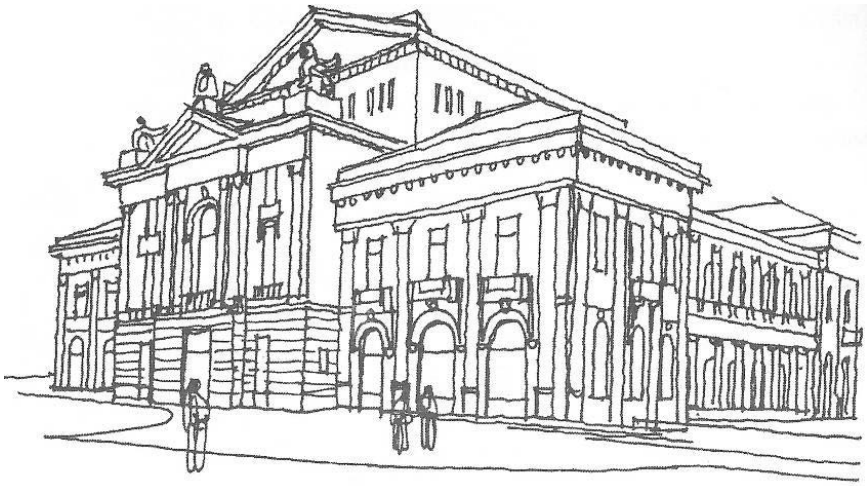

Fig. 3 – Teatrul din Turnu Severin. Desen de arh. Vasile Ţelea.

Pe lângă Sala Comedia, dintre creaţiile arhitectului Grigore Cerchez (1851–1927), înscrise în zona stilistică neobrâncovenească şi în cea eclectică, se disting Şcoala Superioară de Arhitectură, Palatul Marelui Voievod Mihai de pe Şoseaua Kiseleff, aripa de Nord a Palatului Cotroceni (refacere), clădirea din Str. Gh. Manu nr. 19 din Bucureşti (astăzi Liceul de Coregrafie), Vila Herescu, Vila I. Cerchez, Casa Lahovary, Casa Maximovici, Muzeul „Grigore Antipa" (în colaborare cu M. Rocco), Casa Iarca, Casa Dissescu (astăzi Institutul de Istoria Artei „George Oprescu"), clădirea din B-dul Aviatorilor nr. 22, clădirea din B-dul Lascăr Catargiu nr. 48, clădirea din B-dul Dacia nr. 26, Academia de Studii Comerciale (în colaborare cu Edmond van Saanen Algi), clădirea din Calea Victoriei nr. 155, Casa Niculescu-Dorobanţu, toate situate în Bucureşti, precum şi Casa Şuţu din Constanţa, Poşta din Sinaia, Poşta din Râmnicu-Vâlcea, Palatul Cantacuzino din

[4] Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Bucureşti, p. 906.
[5] Vechea denumirea a Căii Victoriei.
[6] Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoşoaei*, Bucureşti, 1986, p. 147.
[7] Ioan Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, vol. IV, Bucureşti, 1972, p. 381.

Zamora-Buşteni, Poşta din Roman, Poşta din Târgovişte (în colaborare cu A. Clavel), Teatrul din Turnu-Severin, Palatul de Justiție din Galați.

Fig. 4 – Ion Manolescu.

Conducerea societății „Atlas", pentru care se construise Teatrul Comedia, i-a încredințat actorului Ion Manolescu fotoliul directorial al noului aşezământ cultural. Spectacolul inaugural, desfăşurat pe 25 decembrie 1911, s-a deschis prin intonarea corului oaspeților din opera *Tannhäuser* de Richard Wagner şi a continuat cu fragmente şi monoloage din piese de teatru, interpretate de Maria Giurgea, Aristide Demetriade, Nicolae Soreanu, Ion Manolescu, artişti de renume ai Teatrului Național, precum şi de un ansamblu francez condus de Le Bargy. Într-un repertoriu în care predominau autorii francezi, actorii Lucia Sturdza, Romald Bulfinsky, Grigore Mărculescu au apărut în următoarele spectacole ale teatrului, fără să reuşească să atragă un public numeros. Societatea „Atlas" impusese un preț prea ridicat pentru bilete. La sfârşitul stagiunii 1911–1912, Ion Manolescu a demisionat din funcția de director.

În decembrie 1912, pe recent construita scenă, a început să joace trupa „Comedia bufă", condusă de Niculescu-Buzău. Reprezentațiile se bazau tot pe lucrări din repertoriul francez, dar, în ciuda vervei actorilor, spectatorii n-au fost prezenți în număr mare. Teatrul Național şi Teatrul Modern, unde juca trupa Marioarei Voiculescu, atrăgeau un public larg, datorită unei multitudini de factori, precum prestigiul actorilor, diversitatea repertoriului şi, nu în ultimul rând, prețurile accesibile. În stagiunea 1913–1914, spectatorii au putut urmări în Sala Comedia producții cinematografice.

În toamna anului 1914, pe scena din Pasajul Comedia a început să joace o formație artistică condusă de actorul Constantin Radovici. După angajarea acestuia la Teatrul Național, a fost rândul trupei de operetă a lui G. D. Carussy să dea reprezentații în Sala Comedia. A urmat „Compania de comedii şi reviste", care dădea spectacole sub îndrumarea lui Achille Popescu.

Fig. 5 – Marioara Voiculescu.

Compania Marioara Voiculescu-Bulandra s-a instalat în Sala Comedia în septembrie 1915. Marioara Voiculescu, Maria Ventura, Lucia Sturdza-Bulandra, Aura Buzescu, Ion Manolescu, Tony Bulandra au apărut pe această scenă într-un repertoriu divers, în care coexistau piese precum *Învierea* după Tolstoi, *Dama cu camelii* de Dumas-fiul, *Tosca* de Sardou, *Gioconda* de d'Annunzio, *Strigoii* de Ibsen. La sfârşitul stagiunii 1915–1916, Compania Marioara Voiculescu-Bulandra s-a destrămat.

În plin război mondial, pe 1 mai 1917, la Sala Comedia au început reprezentațiile trupei româneşti de teatru. Teatrul Național fusese rechiziționat de ocupanții germani. S-au reprezentat, printre altele, *Hamlet* de Shakespeare, *O noapte furtunoasă* de Caragiale, *Patima roşie* de Sorbul.

Compania Bulandra şi-a susținut spectacolele pe scena Sălii Comedia în perioada 1918–1929. În acea perioadă, soților Bulandra li s-au alăturat, ca asociați, Ion Manolescu, Velimir Maximilian şi Gheorghe Storin. Din acea epocă plină de spectacole interesante, dar şi de nelinişti financiare pentru ascociați, pot fi menționate câteva creații actoriceşti remarcabile: Lucia Sturdza-Bulandra (Maria Stuart în piesa omonimă de Schiller, Ranevskaia în *Livada cu vişini* de Cehov), Aura Buzescu (Ofelia în *Hamlet* de Shakespeare), Tantzi Cutava-Barozzi (Eliza în *Pygmalion* de Shaw), Maria Ventura (rolul titular în *Îndrăgostita* de Porto-Riche), Tony Bulandra (Don Rodrigo în *Cidul* de Corneille, Karl Heinz în *Heidelbergul de altădată* de Meyer-Förster, Kean în piesa omonimă de Dumas-fiul), Ion Manolescu (*Moartea civilă* de Giacometti), Gheorghe Storin (Filip al II-lea din *Don Carlos* de Schiller, Manasse în piesa omonimă de Ronetti-Roman), Velimir Maximilian (rolurile titulare din *Revizorul* de Gogol şi *Topaze*

de M. Pagnol), Nicolae Bălţăţeanu (Iago în *Othello* de Shakespeare), Alexandru Mihalescu (Smerdiakov în *Fraţii Karamazov* după Dostoievski).

Fig. 6 – Lucia Sturdza-Bulandra.

Fig. 7 – Tony Bulandra.

Printre marile spectacole de la Compania Bulandra-Manolescu-Maximilian-Storin, prezentate în Sala Comedia, s-a aflat premiera absolută a piesei *Domnişoara Nastasia* de G.M. Zamfirescu (1927). Protagonişti au fost Sorana Ţopa (Nastasia), Gheorghe Storin (Vulpaşin), Velimir Maximilian (Sorcovă). În primăvara anului 1929, contractul de subînchiriere dintre soţii Bulandra şi asociaţii lor, pe de o parte, şi societatea comercială care deţinea contractul închiriere a Sălii Comedia, de cealaltă parte, a expirat. Cu preţul economiilor de-o viaţă, soţii Bulandra şi asociaţii şi-au deschis o nouă sală de teatru, sub numele Teatrul „Regina Maria", în fosta Piaţă a Senatului.

Maria Ventura, societară a Comediei Franceze, fusese chemată de autorităţile româneşti să-şi deschidă propriul său teatru. Sala Comedia a găzduit Teatrul Maria Ventura de la deschidere (1929) până la desfiinţare (1934).

Noul teatru a fost inaugurat cu premiera piesei *Lupii de aramă* de Adrian Maniu. Alături de Maria Ventura, în spectacolele teatrului au evoluat Aura Buzescu, Leny Caler, Marietta Anca, George Timică, Ion Iancovescu, George Vraca, Mihai Popescu. Un eveniment a fost premiera comediei *Tache, Ianke şi Cadâr* de V.I. Popa (stagiunea 1931–1932), cu Alexandru Giugaru, George Timică şi Ion Sârbul.

În ultima stagiune a Teatrului Ventura, Victor Barnowsky a montat *Cum vă place* de Shakespeare (cu Leny Caler şi George Vraca) şi *Intimităţi* de Coward. Unul dintre ultimele evenimente din existenţa acestu teatru a fost *Crimă şi pedeapsă* după Dostoievski, cu Marietta Anca, George Vraca şi George Timică în rolurile principale.

După închiderea Teatrului Maria Ventura, Alexandru Buzescu, administratorul fostei instituţii, a intrat în asociaţie în stagiunea 1934–1935 cu Ion Iancovescu şi George Timică. La sfârşitul acelei stagiuni, asociaţia s-a destrămat. În stagiunea următoare, pe scena Sălii Comedia au jucat succesiv trupele conduse de Mişu Fotino, Constantin Tănase şi Dida Solomon-Callimachi.

Din stagiunea 1936–1937, în viaţa Teatrului Comedia a intrat Sică Alexandrescu, om de teatru întreprinzător şi regizor specializat mai ales în ceea se s-ar putea numi, fără nici o nuanţă peiorativă, „teatru comercial". Regizorul a închiriat sala de la Banca Ilfov, proprietara edificiului, şi, pe plan artistic, a încercat să reconstituie ansamblul artistic al fostului Teatru Maria Ventura. Vedetele acelei stagiuni au fost Leny

Caler, Marietta Deculescu, Alexandru Finți, Romald Bulfinsky, George Timică. Stagiunea s-a prelungit pe timpul verii, plafonul mobil al sălii fiind folosit pentru crearea unei atmosfere confortabile.

În stagiunea următoarele, Sică Alexandrescu a înființat SCITA (Societatea Cooperativă de Întreprinderi Teatrale şi Artistice). Alături de ansamblurile pe care le conducea până la acel moment, regizorul a preluat şi Teatrul Regina Maria, soții Bulandra şi asociații lor din acel moment, Velimir Maximilian şi Gheorghe Storin, devenind simpli angajați. Cel mai important eveniment din stagiunea 1937–1938 a fost reprezentarea a două capodopere scrise de Caragiale: *O noapte furtunoasă* şi *Conu Leonida față cu reacțiunea*.

Fig. 8 – Maria Ventura.

Pe scena de la Comedia, premierele pieselor *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian şi *Visul unei nopți de iarnă* de Tudor Muşatescu au constituit evenimentele stagiunii 1938-1939. În stagiunea următoare SCITA s-a desființat, Sică Alexandrescu rămânând numai cu Teatrul Comedia.

În toamna anului 1940, *Hoții* de Schiller, în care jucau Dina Cocea, Mihai Popescu, George Vraca, Fory Etterle, a fost marele succes de la Teatrul Comedia. După cutremurul din noiembrie, Sala Comedia a fost rechiziționată şi oferită Teatrului Național, al cărui sediu principal fusese afectat. În stagiunea următoare, Teatrul Comedia şi-a reluat propria activitate, întâi sub conducerea tandemului Grigore Vasiliu-Birlic – Mişu Fotino, apoi sub cea a lui Sică Alexandrescu.

La începutul stagiunii 1941–1942 a fost înființat Teatrul Nostru, ale cărui spectacole s-au jucat în sala de la subsolul teatrului Comedia. Inițial noul ansamblu a fost condus de Dina Cocea, Fory Etterle, Eugenia Zaharia şi Petre Nove. După o stagiune, ultimii doi asociați şi-au înființat propriul teatru, Teatrul Mic, într-o altă locație. Teatrul Nostru a avut un repertoriu de înaltă ținută. Printre spectacolele notabile s-au aflat *Pygmalion* de Shaw, *Dincolo de zare*, *Patima de sub ulmi* şi *Anna Christie* de O'Neill, *Noaptea regilor* de Shakespeare, *Discipolul diavolului* de Shaw.

Fig. 9 – Dina Cocea.

Pe lângă cei doi directori care au rămas la cârma teatrului, s-au remarcat actorii Tantzi Cocea, Lucia Sturdza-Bulandra, Sarah Manu, Irina Răchițeanu, Marietta Rareş, George Calboreanu, Jules Cazaban, Radu Beligan. Din 1946, conducerea Teatrului Nostru a fost asigurată de Dina Cocea şi Radu Beligan. În 1948, după naționalizare, Teatrul Nostru a fost desființat.

În perioada 1942–1947, Grigore Vasiliu-Birlic şi Sică Alexandrescu, împreună sau separat, s-au aflat la cârma Teatrului Comedia, promovând, în general, un repertoriu specific teatrelor comerciale. S-au detaşat de acest specific reprezentațiile cu *Omul cu mârțoaga* de G. Ciprian, *Nora* şi *Strigoii* de Ibsen, *Furtuna* de Ostrovski, *Învierea* după Tolstoi.

În primăvara anului 1945, pe scena Comediei au dat reprezentații nou înființatul Teatru al Poporului şi un ansamblu condus de Doina Missir.

Pe 1 noiembrie 1947, dreptul de folosire a Sălii Comedia a fost cedat Teatrului Național, prin intermediul lui Sică Alexandrescu, ca ultim director al ansamblului care a folosit sala. Făcând acest gest cu un pas înaintea naționalizării din 1948, abilul om de teatru şi-a asigurat, nu fără merite reale, postul de prim-regizor al Nationalului bucureştean.

Sala Comedia a fost utilizată de Teatrul Național până în 1973, când a fost construit complexul de săli din Piața Universității. Printre cele mai importante spectacole montate aici de-a lungul unui sfert de secol au fost *O scrisoare pierdută* de Caragiale (cu Elvira Godeanu, Carmen Stănescu, Alexandru Critico, Constantin Bărbulescu, Alexandru Giugaru, Ion Finteşteanu, Radu Beligan, Grigore Vasiliu-Birlic, Nicolae Brancomir, Ion

Talianu, Costache Antoniu), *Romeo şi Julieta* de Shakespeare (cu Maria Botta, Mihai Popescu, Emil Botta), *Bălcescu* de Camil Petrescu (cu Mihai Popescu şi Tantzi Cocea), *Trei surori* de Cehov (cu Aura Buzescu, Elvira Godeanu, Maria Botta, Tantzi Cocea, Nicolae Bălţăţeanu, Emil Botta, Costache Antoniu, Ion Finteşteanu, Radu Beligan), *Regele Lear* de Shakespeare (cu Gheorghe Storin, Aura Buzescu, Marietta Anca, Marietta Deculescu, Ion Manolescu), *Maşina de scris* de Cocteau (cu Marietta Deculescu, Tantzi Cocea, Silvia Popovici, Florin Piersic, Damian Crâşmaru, Geo Barton), *Maria Stuart* de Schiller (cu Dina Cocea şi Irina Răchiţeanu), *Tache, Ianke şi Cadâr* de V.I. Popa (cu Alexandru Giugaru, Ion Finteşteanu şi Marcel Anghelescu) şi, din nou, *Regele Lear* de Shakespeare (cu George Constantin, Silvia Popovici, Eliza Plopeanu, Valeria Seciu şi Gheorghe Cozorici), regizate de Sică Alexandrescu, Moni Ghelerter, Alexandru Finţi, Miron Nicolescu, Ion Finteşteanu şi Radu Penciulescu.

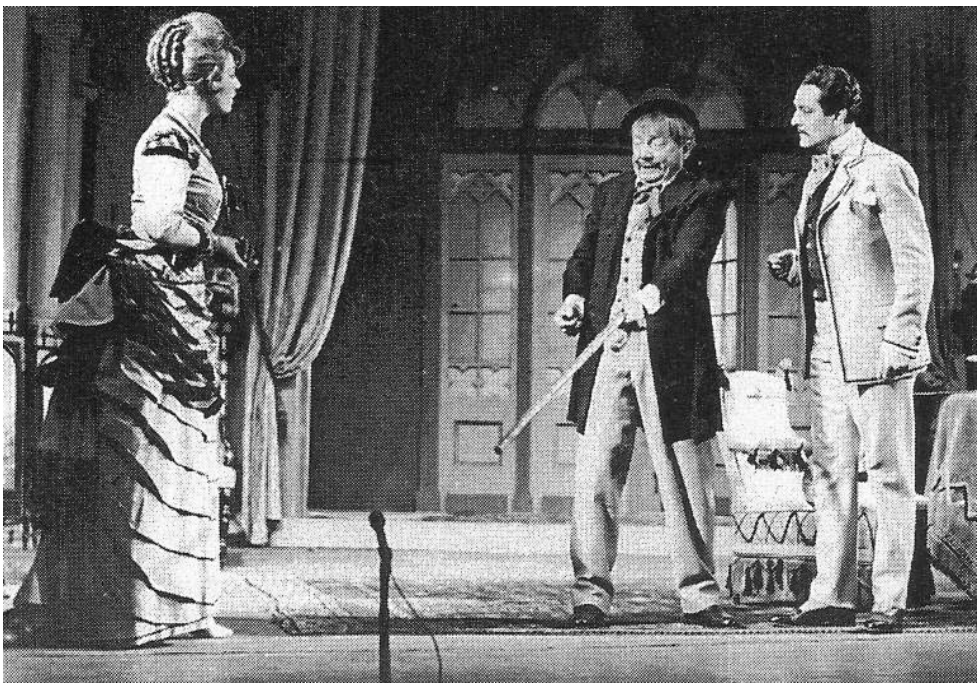

Fig. 10 – Carmen Stănescu, Costache Antoniu şi Constantin Bărbulescu
în *O scrisoare pierdută.*

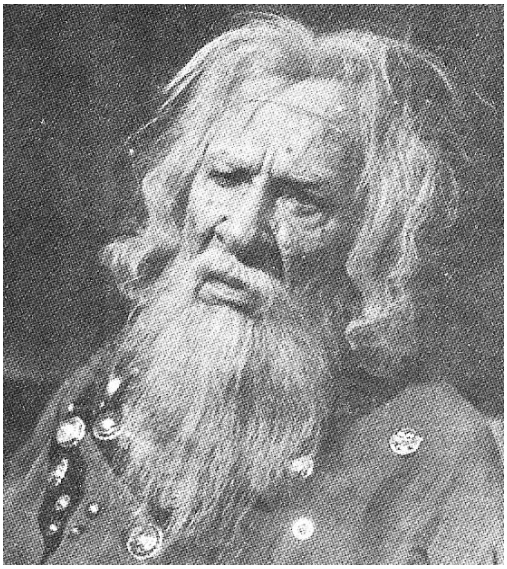

Fig. 11 şi 12 – Marietta Anca şi Gheorghe Storin în *Regele Lear*.

Fig. 13 – Al. Giugaru, Ion Finteşteanu şi Marcel Anghelescu în *Tache, Ianke şi Cadâr*.

Fig. 14 – George Constantin în *Regele Lear*.

După ce Teatrul Național a eliberat Sala Comedia, clădirea a fost atribuită Teatrului Giuleşti şi a fost parțial restaurată, primind denumirea de Sala Majestic (după numele hotelului din vecinătate). Până în 1990, sub conducerea directoarei Elena Deleanu, au fost reprezentate spectacole regizate de Dinu Cernescu, Alexa Visarion, Tudor Mărăscu. Dintre cele mai valoroase montări, amintim: *Măsură pentru măsură* (cu Irina Mazanitis) şi *Pericle* (cu Ion Caramitru şi Ileana Cernat) de Shakespeare, *Amadeus* de P. Shaffer (cu Răzvan Vasilescu şi Radu Beligan), *Woyzeck* de Büchner (cu Florin Zamfirescu şi Irina Mazanitis), *O noapte furtunoasă* şi *Năpasta* de Caragiale (cu Dorina Lazăr, Cornel Dumitraş şi Florin Zamfirescu), *Totul în grădină* de Albee (cu Dina Cocea şi Irina Mazanitis), *Solness, constructorul* de Ibsen (cu Virgil Andriescu şi Ana Ciontea).

În 1990 la conducerea Teatrului Giuleşti a venit regizorul Vlad Mugur, care a schimbat denumirea instituției de cultură în Teatrul Odeon. Treptat, teatrul a renunțat la sala Giuleşti, astfel încât instituția a rămas cu o singură sală, a cărei denumire s-a identificat cu numele teatrului. După demisia lui Vlad Mugur,

director a fost regizorul Alexandru Dabija, iar după demiterea abuzivă a acestuia a venit la conducere actrița Dorina Lazăr. Toți directorii din această perioadă au contribuit la aşezarea Teatrului Odeon în rândul celor mai importante teatre din România. La reputația Odeonului au contribuit spectacole ca *Mincinosul* de Goldoni (în regia lui Vlad Mugur), *Au pus cătuşe florilor* de Arrabal (în regia lui Alexander Hausvater), *Saragossa – 66 de zile* după Potocki şi *Gaițele* de Kirițescu (în regia lui Alexandru Dabija), *O noapte furtunoasă* de Caragiale (în regia lui Mihai Măniuțiu), *Portretul lui Dorian Gray* de Wilde (în regia lui Dragoş Galgoțiu), *De ce fierbe copilul în mămăligă* de Aglaja Veteranyi (în regia lui Radu Afrim), *Chip de foc* de Mayenburg (în regia lui Felix Alexa).

Fig. 15 – Răzvan Mazilu şi Dan Bădărău în *Portretul lui Dorian Gray*.

Din inițiativa directoarei Dorina Lazăr, Teatrul Odeon a fost renovat în anul 2002. Au fost refăcute podeaua scenei, scaunele din sală, tencuiala pereților interiori. A fost reparat sistemul tehnic de glisare al tavanului. Au fost refăcute scările interioare şi exterioare cu piatră din cariera Vrața (aflată în Bulgaria)[8].

În anul 2011, artiştii Odeonului sărbătoresc împlinirea unui secol de când casa lor, Sala Comedia, a intrat – grație muncii inspirate a lui Grigore Cerchez – în rândul edificiilor teatrale bucureştene. Din punct de vedere al valorificării patrimoniului material, Teatrul Odeon poate fi integrat într-un circuit turistic, alături de alte obiective arhitectonice. Patrimoniul mobil poate fi valorificat la rându-i prin amenajarea unui muzeu. Importanța Sălii Comedia în peisajul cultural bucureştean şi național cere o punere în lumină pe măsură.

[8] A se vedea „Istoric Teatrul Odeon”, la http://www.teatrul-odeon.ro/istoric.htm; consultat ultima oară pe 25 august 2011.